



Govor varuhinje človekovih pravic dr. Simone Drenik Bavdek na nacionalnem posvetu z naslovom Pomen krepitev identitete in ohranjanja dediščine v romski skupnosti, torek, 14. aprila 2026, med 10.00 in 14.00, Slovenski etnografski muzej

Spoštovane udeleženke in udeleženci današnjega nacionalnega posveta,

z veseljem sem sprejela prijazno povabilo, da vam namenim nekaj besed. Današnji posvet odpira pomembno strokovno razpravo **o identiteti in dediščini romske skupnosti**. Gre za področje, ki je neposredno povezano s področjem človekovih pravic in ga je prav tako izredno pomembno nasloviti.

Pravica do ohranjanja lastne identitete je temeljna človekova pravica. To jasno potrjujejo tako mednarodni dokumenti, kot so Okvirna konvencija Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin ter Deklaracija Združenih narodov o pravicah pripadnikov narodnih ali etničnih, verskih in jezikovnih manjšin ter tudi slovenska ustava in zakoni. Ti dokumenti ne govorijo le o zaščiti pred diskriminacijo, temveč tudi o aktivni dolžnosti države, da ustvarja pogoje za ohranjanje jezika, kulture in tradicije.

Ohranjanje romske dediščine torej ni zgolj kulturno vprašanje, ampak **vprašanje uresničevanja pravic**.

Pri Varuhu človekovih pravic Republike Slovenije ugotavljamo, kot verjetno tudi mnogi danes tu prisotni, da je razkorak med pravnim okvirom in dejanskim stanjem še vedno velik:

Na področju **izobraževanja** podatki kažejo, da le približno petina romskih otrok zaključi osnovno šolo, v jugovzhodni Sloveniji še bistveno manj, manj kot 12 odstotkov. To kaže, da pravica do izobraževanja v praksi ni enako dostopna vsem otrokom. Tudi **stopnja zaposlenosti** Romov in Rominj je izredno nizka.

Na področju **zdravja** ugotavljamo, da so neenakosti še izrazitejše. Romska skupnost ima slabši dostop do zdravstvenih storitev, občutno krajšo pričakovano življenjsko dobo in slabše pogoje za preventivo, kar je pogosto povezano z neustreznimi bivanjskimi razmerami in pomanjkanjem osnovne infrastrukture.

Zaznavamo tudi primere **diskriminacije v vsakdanjem življenju**, ki kažejo, da formalna prepoved diskriminacije sama po sebi še ne zagotavlja enake obravnave. Problem neurejenih bivalnih razmer, kjer ponekod še vedno ni zagotovljen niti dostop do pitne vode, elektrike ali sanitarij, ne pomenijo le socialnega problema, ampak posegajo v dostojanstvo ljudi. Opozorila mnogih in tudi naša priporočila težko premikajo okostenele in zakoreninjene strahove večinskega prebivalstva.

Življenje, ki ni dostojno človeka, seveda vpliva tudi na vprašanje **identitete**. Kako naj otrok, ki nima niti elektrike, naredi v zimskem času domačo nalogo? Kako naj se brez pitne vode umije, da ne bo med vrstniki izstopal že z vonjem in da ne bo zasmehovan? Ob obisku romskega naselja so mi povedali, da oblačila mečejo kar v smeti, ker brez elektrike pralni stroji pač ne delujejo.

Če človek nima **zagotovljenih osnovnih pogojev za dostojno življenje**, je težko pričakovati, da bo lahko svojo identiteto svobodno izražal in razvijal. Z neurejanjem osnovnih življenjskih pogojev in oklepanjem predsodkov, ki povzročajo krivice, mnogi na pozicijah moči kradejo prihodnost mladim v romski skupnosti, pri večinskem prebivalstvu pa zbuja skrbi, strahove



in krepijo predsodke. Smo leta 2026 in se v domnevno socialni državi pogovarjamo o osnovnih pogojih za življenje sodržavljanov!

Posebej skrb zbujajoča pa je **intersekcijska diskriminacija, tudi znotraj romske skupnosti**. Med najbolj ranljivimi so otroci, predvsem deklice, ki so pogosto žrtve nasilja in raznih zlorab. Med ranljivimi skupinam je nujno izpostaviti tudi ženske – Romke - pa Rome invalide, ki so praktično nevidna skupina in starejše Rome. **Nasilje in različne oblike podrejenosti nimajo mesta ne v romskih skupnostih ne v Sloveniji kot taki**. Nasilja in kriminaliteta ne smeta postati del identitete nobene skupnosti.

Vendar zagotavljanja posebnega varstva romski skupnosti oziroma njenim pripadnikom ne gre enačiti z varstvom tudi pred sleherno odgovornostjo za protipravno ravnanje. **Običaji in navade romske skupnosti ne upravičujejo nezakonitih dejanj**. Posebne pravice, ki jih romski skupnosti v 65. členu podeljuje slovenska ustava, se v ničemer ne nanašajo na opustitev odkrivanja ali pregona kaznivih dejanj oziroma prekrškov. Ukrepi države morajo biti učinkoviti in imeti odvrtačalni učinek. Na kaznovalno-pravnem področju smo vsi enaki pred zakonom, policija pa se mora odzvati na vse dogodke, ko gre za kršitve reda in miru ali druge prekrške ali kazniva dejanja. **Vendar ne smemo pristati na pogled nekaterih, da je kriminaliteta del romske kulture. Dejanja, ki kršijo človekove pravice, ne spoštujejo sočloveka in kršijo zakone, niso in ne smejo postati romska kultura**.

Naj spomnim na prepogosto pozabljen 29. člen Splošne deklaracije človekovih pravic iz leta 1948, ki pravi, da ima vsakdo dolžnosti do skupnosti, kajti samo v njej je mogoč svoboden in poln razvoj njegove osebnosti. Pri uresničevanju pravic in svoboščin za vsakogar pa veljajo samo omejitve, ki so določene z zakonom in katerih izključni namen je zagotoviti ustrezno priznanje in spoštovanje pravic in svoboščin drugih ter zadostiti upravičenim zahtevam morale, javnega reda in splošne blaginje v demokratični družbi.

Program današnjega posveta odpira ključne vidike vprašanja **identitete**: od izobraževanja in vloge žensk do ohranjanja kulturne dediščine in dela na terenu. Ti prispevki vsekakor pomembno dopolnjujejo razumevanje, kako se identiteta oblikuje in ohranja v praksi. **Romska skupnost z bogato kulturo identiteto, ki vključuje glasbeno kulturo, ples ter mnoge druge oblike izraznosti in aktivnosti, pa ima pri tem odgovornost odgovoriti na vprašanje, kako želi v sodobni družbi s svojo kulturo bogatiti samo sebe in tudi širšo skupnost**.

Ohranjanje in krepitev identitete je temelj uspešnega vključevanja neke skupnosti v širšo družbo. Če želimo živeti v bolj vključujoči in stabilni družbi, moramo omogočiti izražanje in dovoliti lasten izraz. Poskusi poenotenja ali zanemarjanja kulturnih posebnosti praviloma vodijo v nasprotni učinek.

Ob tem pa je treba jasno povedati, da so za izboljšanje položaja romske skupnosti potrebni celoviti in dolgoročni ukrepi. Posamezni projekti ali kratkoročne rešitve ne morejo nadomestiti systemskega pristopa, ki bi hkrati naslavljal izobraževanje, bivanje, zdravje in socialno vključenost. Pomemben element pri tem pa je seveda tudi **sodelovanje**. Izkušnje kažejo, da brez sodelovanja med institucijami in strokami ter brez vključevanja romske skupnosti ni mogoče doseči trajnih rešitev.



Tudi vloga stroke, ki se danes tukaj srečuje, je pri tem ključna. Raziskovalno delo, terenske izkušnje in neposreden stik s skupnostjo lahko omogočajo boljše razumevanje njenih potreb in učinkovitejše oblikovanje ukrepov.

Slovenija se ne uvršča med države z veliko romsko populacijo – teh je po nekaterih ocenah v Sloveniji le okoli 15.000, to je okoli 7,5 odstotka prebivalstva. To pomeni, da je mogoče najti ustrezne rešitve, če je za to volja tako na ravni države, občin in vseh družbenih podsistemov. Seveda pa je nujen celovit pristop in ustrezna koordinacija različnih organov, institucij in ukrepov.

Naj zaključim s poudarkom, da je **spoštovanje identitete del širšega spoštovanja človekovih pravic**. Če želimo govoriti o enakih možnostih, moramo ustvariti tudi pogoje, v katerih lahko posamezniki ohranjajo in razvijajo svojo kulturno pripadnost.

V upanju, da vsi skupaj dosežemo premike, se vam zahvaljujem za vašo pozornost.